

תָּבֵל, לשון חבלה והפסד (רש"י חולין ע, ב ד"ה חבל).

על דְּלִית לִיה דְּרִתָּא, וְתִרְעָא לְדִרְתָּא עֲבִיד, ומה שמדמה כאן את התורה לשער לחצר, אינו סתירה למאמר הקודם שדימה את התורה לפנימית ואת יראת שמים לחיצוניות [ולכן לא אמרה הגמ' ופליגא דר' ינאי], כי ישנם שני ענייני יראה, יראה פנימית שהיא דביקות בה', וראה על ידי תורה, ויראה חיצונית הקודמת לתורה (פתח עינים לחיד"א: חת"ס).

נִיקוּ מִקְמִיָּה, וכאן מקור לדין שאמנם שני חכמים או זקנים אינם צריכים לקום זה מפני זה, אבל יעשו הידור (ביאור הגר"א י"ד רמד, ג).

אִין לוֹ הֶקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹלְמוֹ אֱלָא יִרְאֵת שְׁמַיִם בְּלִבָּהּ, שלא ברא הקב"ה עולמו רק שיהיו יראים מלפניו, כי מי שאין לו יראה, אינו נחשב אדם (מהר"ל נתיב יראת השם א), או משום שרק היא בבחירתו של אדם, וכנלמד מפסוק זה גופא (ברכות ג, ב) שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (מהרש"א).

שָׂכַן בְּלִשׁוֹן יְיָ קוֹרֵין לֵאחַת הָן, הרי שהיראה היא חכמה, והיא לבדה חכמה (מסילת ישרים הקדמה), ולא השתמשה התורה בלשון יוני, אלא כל לשון לקחה מספר תיבות מלשון הקודש (לחם מן השמים לחיד"א, דרוש ה, בשם מקובלים).

מֵאִי דְכָתִיב אֵל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה וְגו', אחרי שלעיל (ל ב) נתבאר שרצו לגנוז את ספר קהלת מפני סתירות שבו, מביאה הגמ' תמיהה נוספת (מהרש"א).

מִי שְׂאֵכֵל שׂוֹם וְרִיחוֹ נוֹדֵךְ יְחֹזֵר וְיֵאכֵל שׂוֹם, שאל יאמר אדם כיון שכבר טטאתי, לא יעלה ולא יוריד אם אחזור ואחטא, כי העונשים בהתאם לחטאי האדם הן, וככל שמוסיף לחטוא כך יקבל עונשו; ולא זו בלבד, גם עונשו גדול יותר עבור ששנה בחטא (מהר"ל).

לֹא דִיִּין לְרִשְׁעִים שְׂאִיִּין תְּרִידִין וְעֲצִיבִין מִיּוֹם הַמִּיתָה, אֱלָא שְׁלָבָם בְּרִיא לְהֵן כְּאוֹלָם, שלא די שאינם מזכירים לעצמם יום המיתה לתיקונם, הם משתמשים בהזכרת יום המיתה לריבוי תאותם, באמרום 'אכול ושתה כי מחר נמות' (בן יהוידע).

סוֹתֵר עַל מְנַת לְבָנוֹת, לפוקי שלא יהא דרך השחתה וקלקול אלא דרך תיקון, ועל מנת 'לבנות' לאו דוקא (מנחת חינוך מוסף השבת, הסותר), ויש שסובר, שאפילו אם בעלמא די בעל מנת לתקן, סותר על מנת 'לבנות' דוקא, כי מלאכת סתירה אינה מלאכה מחמת הסתירה עצמה, אלא מחמת הבנין שעתידי לבנות כתוצאה מסתירה זו (אבן האזל שבת סוף פ"א, בדעת הרמב"ם).

בְּמִקְוֹמוֹ, כמו קורע על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב, שהם בהכרח על מנת לתפור 'במקומו' ולכתוב 'במקומו', ובאופן זה הוי מלאכה חשובה (ריטב"א), ולא דוקא במקום הסתירה ממש, אלא כל שהוא באותו בנין, כגון סותר ובונה כדי להרחיב דירתו וכיוצא (מאירי).

מְכַדֵּי כָּל מְלָאכֹת יִלְפִינן לְהוּ מִמְשַׁכֵּן, שסמכה תורה איסור שבת לפרשת המשכן (שמות לה), ללמד שהמלאכות שהיו במשכן הם המלאכות האסורות בשבת (להלן מט, ב ורש"י ד"ה כנגד).

וְהָתֵם סוֹתֵר עַל מְנַת לְבָנוֹת שְׁלָא בְּמִקְוֹמוֹ הוּא, ומכאן ראייה כי יתדות המשכן היו נעוצות בארץ [וכמסקנת רש"י (שמות כז, ט)], שאם לא כן, לא יתכן להחשיב את סתירתן על מנת לבנותן 'שלא במקומו', ודומה ממש למכבה את הפתילה על מנת להדליקה במקום אחר, שנחשב מכבה על מנת להדליקה במקומה (רא"מ הורביץ).

והטעם שלא למדו משבעת ימי המילואים שהיה משה מפרק כל יום את המשכן ובונה, והיה סותר על מנת לבנות במקומו, כיון שכתבו תוס' ישנים (יומא ו, ב) שהיה בונה מיד אחרי שהיה מפרק, וסתירה על מנת לבנות מיד ממש אחרי הסתירה, אין זה תיקון מחשבת, ואין זה נחשב סותר (הערות הגר"ש אלישיב).

פִּיּוֹן דְכָתִיב 'עַל פִּי ה' יִחַנּוּ, כְּסוֹתֵר עַל מְנַת לְבָנוֹת בְּמִקְוֹמוֹ דְּמִי, כי יתכן והי"ת יורה להם לשוב ולבנות במקום סותרו (רבינו הנגאל), ויש שפירש, שתינוק החבוק בזרועות אמו, אין לו מקום קבוע לעצמו, ותמיד הוא נגרר אחר אמו, ומקומה הוא מקומו; כך ישראל במדבר היו נשואים בזרועות הקב"ה כאשר ישא האומן את היונק, על פיו חנו ועל פיו נסעו, ולא שייך לומר בהם כאן מקומם וכאן אינו מקומם (חידושי הגר"ט השלם הקדמה, כ), ויש שפירש, שכיון שהיה על פי ה', זה גופא מחשיב את הסתירה לתיקון, דכלפי הי"ת לא שייך לומר על מעשה שהוא קלקול (הערות הגר"ש אלישיב).

בְּפִתְיָהּ שְׁצָרִיד לְהִבְהַבָּה וְכו', דְּקָא מִתְקַן מְנַא, שחייב משום מכה בפטיש (יראים, רעד), ויש סוברים, שחייב שתיים, משום מכבה ומשום מכה בפטיש (אמרי בינה שבת כט, אפיקי ים ב, ד).

מִשְׁנֵהָ, עַל שְׁלֹשׁ עֲבִירוֹת נְשִׁים מִתּוֹת בְּשַׁעַת לִירְתָן, אפילו על אחת מהם (חי' רבינו פרוחיה), וכתב התנא 'על שלש עבירות', ללמד שרק משום דברים אלו מתות בשעת לידתן ולא עבור דברים אחרים, כגון השנויים בברייתא להלן (לב, א) שמכבסות צואת בניהם בשבת, או קוראות לארון הקודש ארון (שושנים לדוד לר"ד פארדו).

וְכִהְדִּלְקַת הַנֵּר, שאינן מדליקות כלל נר שבת (תוס' לעיל כה, ב ד"ה הדלקת נר), ויש מפרשים, שאינן זהירות להדליק מבעוד יום, ומאחרות להדליק אחר כניסת שבת [שלא מסתבר שתהא חייבת מיתה על אי קיומה מצוה דרבנן, גם מנתה המשנה הדלקת הנר עם איסורי נדה וחלה שהם מן התורה] (תוס' רא"ש שם בדעת אביי; פ"י שם; רש"ש).

ואמרה 'ובהדלקת הנר' ולא 'ובנר' [וכמו שאמרה 'בנדבה' ו'בחלה'], לרמז לדברי התיקוני זוהר שהאשה רק תדליק את הנרות, ואילו את הכנתם הבעל יכין (רעק"א בשם שושנים לדוד לר"ד פארדו).

גְּמִרְאָא, רְבִיעִית דָּם יִתִּיב בְּכֶם, שחיי אדם תלויים ברביעית דם, שאם אין בו שיעור זה, בהכרח ימות (רש"י סוטה ה, א ד"ה אדם), ויש מפרשים, ש'רביעית דם' הוא דם הלב (תוס' שם ד"ה אדם).